

ეთიკურისა და ესთეტიკურის ჰარმონიულობისათვის

ესთეტიკურის მჭიდრო კავშირს ეთიკურთან და საერთოდ, სიკეთესთან სათავე ჯერ კიდევ ანტიკურ ფილოსოფიაში დაედო. არისტოტელე „რიტორიკაში“ წერს: „მშვენიერია ის, რაც სასურველია თავისთავად და ამასთან ქებასაც იმსახურებს, ან ის, რაც სიკეთეა და სასიამოვნოა, რადგან სიკეთეა“.¹ არისტოტელე კონკრეტულად ასახელებს საქციელთაგან რომელი შეიძლება იყოს მშვენიერი: „შეფარდების გარეშე მშვენიერია, აგრეთვე, ის ქმედებანი, რომელიც ვინმემ მამულის სასარგებლოდ ჩაიდინა, არად ჩააგდო რა საკუთარი სარგებელი. მშვენიერია საქციელი, რომელიც კეთდება სხვებისათვის, მშვენიერია ის კეთილდღეობა, რომელიც სხვებსაც ითვალისწინებს“. ყურადღებას იქცევს ის ფაქტი, რომ არისტოტელესათვის ყველა შემთხვევაში მშვენიერი მხოლოდ ის საქციელია, რომელიც ეგოიზმისაგან სრულიად თავისუფალია. „რიტორიკაში“ ვკითხულობთ: „მშვენიერია, როგორც სათნოებანი, ისე მათგან გამომდინარე მოქმედებანი“ და როცა კაცი ყოველმხრივ კარგია, ამბობენ, რომ ის მშვენიერია და კეთილი“ (1207).

ანაალიზებს რა ესთეტიკურის მიმართებას ეთიკურთან არისტოტელეს ნააზრევში, ანტიკური ესთეტიკის დიდი მკვლევარი ა. ლოსევი ასკვნის, რომ, ფილოსოფოსის მიხედვით, „მშვენიერი შეიძლება იყოს მხოლოდ ის, რაც მორალური მიმართებითაც მაღალია“.²

როცა მშვენიერებისაგან მონიჭებულ სიამოვნებაზეა საუბარი, არა საერთოდ სიამოვნება, არამედ ადამიანის მაღალი ზნეობით მონიჭებული სიამოვნება იგულისხმება. ამრიგად, არისტოტელეს, და მნიშვნელოვანწილად საერთოდ ანტიკური სწავლება მშვენიერებაზე, ა. ლოსევის აზრით, ასე შეჯამდება: „მშვენიერია ის, რაც უანგაროა და მჭვრეტელობით სიამოვნებას გვანიჭებს მაღალი მორალით“.³

ესთეტიკურისა და ეთიკურის არსებითი ერთიანობა კიდევ უფრო ნათლად ქრისტიანულ კულტურაში გამოიკვეთა: „სილამაზის გაგება თავისთავში ყოველთვის შეიცავს ჰარმონიის, სრულყოფილების, სიწმინდის გაგებასაც, ხოლო ქრისტიანული მსოფლმხედველობისათვის ამ რიგში სიკეთეც უცილობლადაა ჩართული. ეთიკისა და ესთეტიკის გაყოფა უკვე ახალ დროში მოხდა, როცა კულტურამ სეკულარიზაცია განიცადა და სამყაროს ქრისტიანული ხედვის მთლიანობა დაიკარგა“.⁴

ბასილი დიდთან დიდი მშვენიერება და დიდი სათნოება იგივეობრივი კატეგორიებია. 28-ე ფსალმუნის კომენტარში იგი წერს: „დიდად შუენიერება განსაკუთრებით დიდი სათნოებაა, ამიტომაც ის იწოდება დიდად მშვენიერად, ვინც საკადრისად აკეთებს ყველაფერს, რაც კი დიდ საქმეებს მიეკუთვნება“ და იქვე

¹ არისტოტელე „რიტორიკა“, მკ. ბერძნულიდან თარგმნა თ. კუკავამ, თბილისი, Aristotle, *The Theory of Rhetoric*, Cambridge, 1959.

² А. Ф. Лосев, «История античной эстетики, Аристотель и поздняя классика, М., 1975, გვ. 143.

³ იქვე.

⁴ И. К. Языкова, *Богословие Иконы*, М., 1955, გვ. 143.

განგვიმარტავს, დიდ საქმეებში კერძოდ რას გულისხმობს: „ის, ვინც მართლაც დიდად მშვენიერია, არად აგდებს ყოველივეს, რაც ხორციელია და აღიარებს, რომ მათ არავითარი ღირებულება არა აქვთ უხილავთან შედარებით. მას, ვინც დიდად მშვენიერია (ანუ დიდად სათნოც – გ. კ.) ვერავითარი გარემოება ვერ დაამწუხრებს და ვერავითარი სატანჯველი ვერ შეაშფოთებს; ვერც საძაგელ ადამიანთა დასაგმობი საქციელი შეძრავს და ვერც უწმინდურება ხორცისა ვერ დაამდაბლებს. იგი მიუღწეველია მდაბალი ვნებების ადამიანებისათვის, რომელთაც არ შეუძლიათ მას თვალი გაუსწორონ მისი აზროვნების სიმაღლისა გამო“.⁵

მშვენიერისა და კეთილის იგივეობა სამყაროს შესაქმეშივე გამოჩნდა. როგორც კი ღმერთმა ნათელი შექმნა, სიბნელე და მწუხარება მყისვე გაიფანტა და მას მშვენიერი და სასიამოვნო შესახედაობა მიენიჭა; „გამოჩნდა, აქამდე ბნელით დაფარული და მშვენიერება მისი ესოდენი, რაოდენსაც თვალნი ვიდრე აქამომდე ადასტურებენ. განბრწყინდა ჰაერი, ეთერი მშვენიერი, ხოლო წყალი სხივმოსილი გახდა, რადგან არა მხოლოდ მიიღო ბრწყინვალება, არამედ ნათლის გარდატეხის გამო, თვითონაც აკამკამდა და სხივები ყოველმხრივ უკუმიჰფინა. ასე მშვენივრად და პატიოსნად შეცვალა ყოველივე ღმრთეებრივმა სიტყვამ“.⁶

მშვენიერსა და მზერის დამატკბობელ ნათელზე თავად ღმერთმა დაამოწმა, **რამეთუ კეთილ**.⁷ ბასილი დიდის აზრით, ამ მუხლში ტერმინი „კალოს“ (კავლლო~) რაც ქართულად სიტყვასიტყვით მშვენიერს, ლამაზს ნიშნავს, შეუძლებელია, მისი პირდაპირი მნიშვნელობით გავიგოთ. რამდენადაც ნათლის შესახებ მსჯავრი თავად ღმერთს გამოაქვს, გამორიცხულია, რომ მას მხედველობაში ნათლის მზერისათვის საამურობა ჰქონდეს. ამიტომ, ასკვნის იგი, აქ მომავალში ნათლის სარგებელი იგულისხმება, რომელიც დამბადებელმა წინასწარ განჭვრიტა. აღსანიშნავია, რომ მუხლში ჩადებული აზრი ქართველმა მთარგმნელმაც სწორად ამოიკითხა და ბერძნული „კალოს“ (კავლლო~) ქართულად როგორც „კეთილი“ თარგმნა.

შემოქმედის ქება ზღვამაც დაიმსახურა. როცა მან წყალთა შეკრება ერთ შესაკრებელსა შინა ბრძანა, იხილა, რამეთუ კეთილ. ბასილი დიდის აზრით, თქმა იმისა, რომ დამბადებელს, ვინც ქმნილებათა სილამაზეს თვალებით კი არ ხედავს, არამედ გამოუთქმელი სიბრძნით ჭვრეტს, ზღვა სახილველად მოეწონაო, არ შეიძლება რადგან „კეთილი აქ შესაქმის გონებით განსჯაზე მიუთითებს“;⁸ თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ იგი მზერასაც ნამდვილად ატკბობს: „დიდად სასურველია ხილვა ქაფით გადათეთრებული ზღვისა, რაჟამს იგი დამტკბარი მშვიდად და უძრავად დგას და სახილველად ამოა მაშინაც, რაჟამს ალერსიანი ნიავექარისაგან აქოჩრილი მისი ზურგი იისფერი და მუქი ლურჯია და რაჟამს გამეტებით კი არ შოლტავს მეზობელ ნაპირს, არამედ მშვიდობიანად ეხვევა“.⁸

⁵ ბასილი დიდი, თხზულებანი, გვ. 85.

⁶ ბასილი დიდი, თხზულებანი, ჰომილიები ექვსი დღისათვის, გვ. 226.

⁷ და იხილა ღმერთმან ნათელი, რამეთუ კეთილ (შესქ. 1,4).

⁸ ბასილი დიდი, თხზულებანი ჰომილიები ექვსი დღისათვის, გვ. 251.

გონება კი მრავალ სარგებელს ხედავს, რომელიც ადამიანებისათვის ზღვას მოაქვს. ზოგიერთ მათგანს ბასილი დიდი აქვე ჩამოთვლის: მაგალითად, ზღვა მშვენიერია (ანუ სასარგებლოა, სიკეთის მომტანია – გ. კ.) რადგანაც წყაროა დედამიწაზე ტენისა, დასაბამი და მიზეზი ჰაერის წყლებისა – წვიმებისა, რომელიც „დედამიწას ასუქებს“. გარდა ამისა, იგი „ერთმანეთთან აკავშირებს ყველაზე დაშორებულ ხმელეთებს, დაუბრკოლებელი მგზავრობის საშუალებას აძლევს მენავებს, რომელთა მეშვეობითაც გვახარებს ცოდნით იმის შესახებ, რაც ჩვენთვის უცნობია, საფასეს მოაგებინებს ვაჭრებს, ადვილად აწესრიგებს ცხოვრებისეულ საჭიროებებს, მისით გამოაქვთ, თუ რამ სადმე ჭარბადაა და მიაქვთ იქ, სადაც მისი საჭიროებაა“.⁹

იმავეს თქმა შეიძლება საერთოდ მთელ მატერიალურ სამყაროზე და განსაკუთრებით ქმნილებათა გვირგვინზე – ადამიანზე, რომლის საღმრთო მშვენიერებაც ქრისტიანულ მოძღვრებაში სულის სათნოებებით შემოსვას ანუ მისი მაღალზნეობრივი თვისებებით შემკობას უიგივდება.

⁹ იქვე, გვ. 252.